

PONÈNCIES

Torre Llauder. Aproximació a la Terra Sigillata alt imperial

JOAN FRANCESC CLARIANA I ROIG

GRUP D'HISTÒRIA DEL CASAL DE MATARÓ
CENTRE D'ESTUDIS D'ARQUEOLOGIA I HISTÒRIA DE MATARÓ

Les excavacions arqueològiques a Torre Llauder de la primera etapa es van desenvolupar a partir del 1961, i la segona, potser la més desgraciada, tingué lloc a finals dels anys seixanta i principis dels setanta, quan el Gobierno de España, des de Madrid, va decidir portar a terme i executar les obres d'urbanització de l'aleshores anomenat "Polígono Espartero". En el transcurs d'aquestes obres es rebaixaren part dels terrenys, destruint diverses restes de la vil·la romana i també fou dinamitada la torre de defensa del segle XV. Es destacable d'aquestes dues etapes la descoberta de dos abocadors d'escombraries i l'excavació del sector de l'hipocaust 2, aquest darrer va proporcionar un destacable conjunt de ceràmica fina, sobretot *sigillata*. La tercera etapa d'excavacions va ser a l'any 1981, poc temps després de la inauguració del mur del Clos Arqueològic de Torre Llauder, es va plantejar, per part del Museu Comarcal del Maresme, la necessitat de procedir a la restauració dels mosaics de les estances nobles i aprofitant l'avinencesa d'aquests treballs de restauració es va procedir a portar a terme la realització d'una actuació arqueològica en el subsòl d'aquestes estances. Anys més tard tindria lloc l'actuació d'urgència a la zona de La Pollancreda i, fa relativament pocs anys, des del 2006 fins el 2010, l'actuació del Peristil 1, situat en el costat est de les restes conservades. Finalment, cal afegir que, a Torre Llauder, fa poc, ha quedat enllestida l'excavació arqueològica del Peristil 2, situat al costat de ponent.

Els materials que mereixen l'atenció

d'aquest escrit¹, són les sigil·lades itàlica, tardoitàlica, sudgàl·lica, hispànica i africana "A", així com molt més minoritària, per la seva escassa presència: la *sigillata* de la Badia de Nàpols o també coneguda com Producció A, les imitacions de *sigillata* itàlica i la *sigillata* de procedència oriental, *Eastern Sigillata B*. La vil·la romana de Torre Llauder va seguir unes pautes de consum de *terra sigillata*², és a dir, de vaixel·la fina arribada segons la diversitat dels llocs de procedència, que haurien vingut seguint unes rutes comercials prèviament establertes i que sovint no devien ser d'un únic producte, sinó que devien acompanyar-ne d'altres. Així podem endinsar-nos en el coneixement dels circuits de comercialització d'aquests productes a l'antiguitat, mitjançant la comparació de dades sobre la presència de la *terra sigillata* trobada a Torre Llauder amb les dades provinents d'altres jaciments, tant a nivell de Catalunya i també a nivell costaner de la Península Ibèrica, especialment l'arc mediterrani.

A Torre Llauder això, a més, a permès omplir, en part, el buit d'informació estratigràfica sobre la vil·la dels segles I i II dC. La riquesa dels materials trobats de *terra sigillata* proporciona en bona part el suport de la interpretació de la història de l'establiment dins d'una prosperitat progressiva. A partir d'aquí s'han pogut obtenir unes conclusions

¹ Per ampliar dades es pot consultar l'estudi complet a l'adreça:

<http://hdl.handle.net/10803/398705>

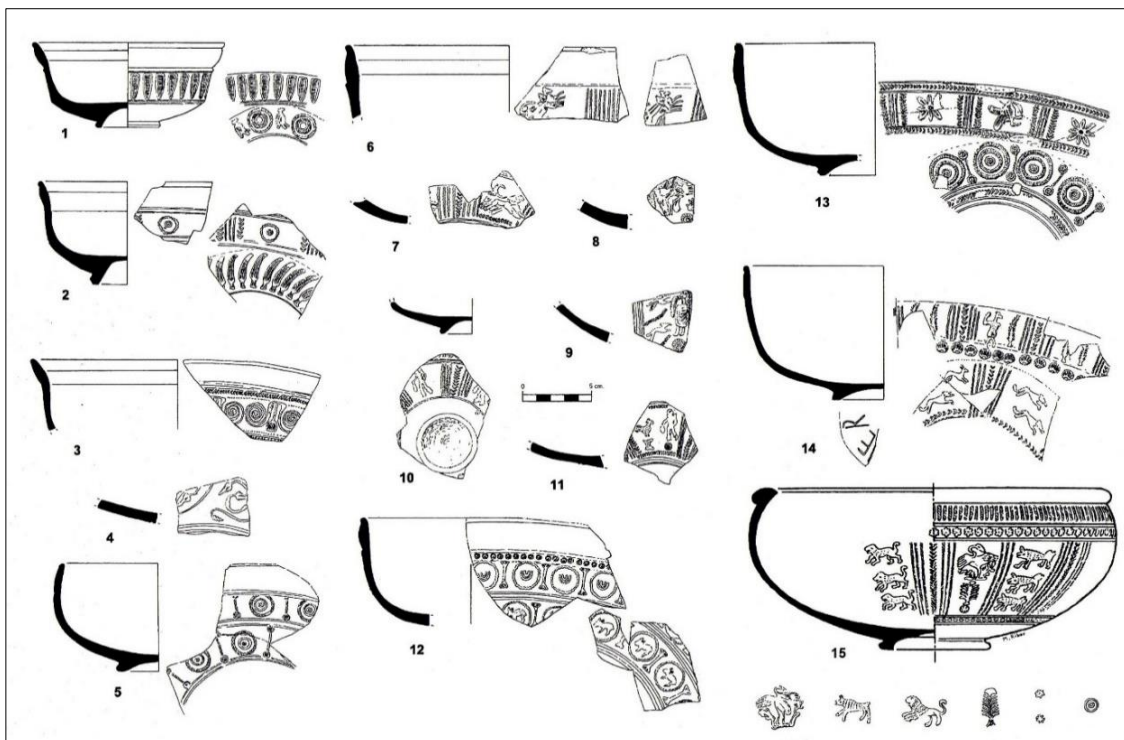
² La sigil·lata es una part de la vaixel·la fina romana

interpretatives, en tres aspectes: el primer correspondria a l'època del taller d'àmfores, amortització del mateix i construcció de la vil·la; el segon, sobre el coneixement dels materials arribats durant els segles I i II dC; i el tercer on veiem les dades relatives al primer terç del segle III dC, moment que vindria a coincidir amb les importants reformes d'època severiana de la vil·la, que es materialitzaria amb la construcció dels mosaics opus tessellatum.

Amb l'estudi d'aquests materials es possible assolir un seguit de conclusions sobre el comerç i el consum de la ceràmica *sigillata* alt imperial. Així veiem que els resultats globals dels productes que arriben a Torre Llauder, ens permet observar com les diferents produccions que hi arriben tindrien un radi d'acció o territori d'influència per a la seva comercialització, el que avui en diríem "mercat". Així veiem que, en el primer moment, quan la *sigillata* itàlica gairebé no té competidors, aquesta, quan arriba, ho fa amb un percentatge força reduït d'un 4%, fenomen que no és exclusiu únicament de Torre Llauder, sinó que també es pot fer extensiu a altres vil·les de la zona catalana.

A l'entorn del 40 dC, aproximadament,

les produccions vingudes de la Graufesenque van arraconant a la *sigillata* itàlica. A les ciutats costaneres és on es pot apreciar més aquest fenomen. A Torre Llauder la *sigillata* sudgàlica està en un percentatge de 35%. No obstant això, a la zona de Tarraco veiem com en algunes de les vil·les, com poden ser els casos dels Antigons, Mas d'en Gras i els Munts, aquestes ceràmiques arribades del sud de la Gàl·lia tenen un percentatge que oscil·la des d'un 5,37% en la primera vil·la i fins al 8,58% en la segona. Més avall, prop de Dertosa, a la vil·la romana de Casa Blanca el percentatge es redueix fins a 0,86%. Sembla que la causa d'aquest descens més aviat l'hauríem de cercar en la proximitat amb la mateixa ciutat de Dertosa i al fet que el seu port fluvial hauria estat un punt d'arribada, per a la redistribució, de les produccions de *sigillata* dels tallers de la Rioja (Tritium Magallum). Per contra, a la banda de Girona, aquests percentatges es capgiren, així, per la proximitat de les vil·les de Vilauba i Els Tolegassos amb Emporiae, els percentatges de *sigillata* sudgàlica estan just per sota del 50%, en detriment de la *sigillata* hispànica que sols tindria els valor simbòlics de 4,25% per als Tolegassos i 0,873% per a Vilauba. Aquesta circumstància

possiblement estaria relacionada amb el fet que la ruta comercial marítima podria haver finalitzat en un límit hipotètic que hom pot situar vers la desembocadura del riu Besòs, ja que la ciutat romana de *Baetulo* també rep uns percentatges quelcom baixos de *sigillata* hispànica, constituint Torre Llauder, amb un 39%, un cas excepcional i que possiblement podríem relacionar amb la teoritzada vinculació dels propietaris de la vil·la amb la ciutat de *Barcino* o fins i tot de Caesaraugusta.

Molt diferent es el comportament de la distribució de la *sigillata* africana "A". A nivell de la Península Ibèrica es pot copsar com la seva distribució hauria estat desigual. Per un costat sembla que un dels límits hauria estat la desembocadura del riu Guadalquivir, ja que les ciutats situades cap a l'oest, com són Conimbriga i Augusta Emerita, registren uns percentatges força discrets. Quelcom semblant, però amb no tanta intensitat, succeiria a la ciutat romana de Valentia on a finals del segle I dC el percentatge estaria situat en l'1,6%, però a mitjans del segle II dC, quan ja quasi no arriben les produccions del sud de la Gàl·lia, el percentatge puja fins al 15%, mentre que la *sigillata* hispànica enregistra un percentatge del 75%. A nivell de Catalunya, Tarraco hauria estat un punt clau d'arribada d'aquest productes, així en el jaciment del carrer Gasòmetre, 18, s'enregistra un 51% de *sigillata* africana "A" i també, tal com hem vist abans, s'enregistrarien percentatges alts en l'ager (el camp). A Torre Llauder el percentatge és d'un 21%.

Les conclusions que podem extreure a nivell arqueològic i històric per l'exemple de la vil·la romana de Torre Llauder, vindrien a resumir-se en:

En primer lloc, pel que hem vist, les xifres de produccions itàliques estan en unes proporcions força normals i amb unes quantitats lògiques si ho comparem amb altres indrets i d'acord amb la importància del lloc i el volum d'excavació realitzat. Paral·lelament, en

el mateix moment, a l'època d'August i Tiberi, trobem altres varietats com són: la producció A de la Badia de Nàpols, l'*Eastern Sigillata* B i les imitacions de la *sigillata* itàlica, l'arribada d'aquestes darreres peces, per la seva escassetat, podia ser fruit d'un comerç més singular i puntual.

En el període de temps, especialment el que va del 30 aC al 30 dC, de ben segur que a la vil·la romana de Torre Llauder es varen experimentar diversos canvis notoris, com seria el fet que la indústria de fabricació d'àmfores i altres ceràmiques comunes que hi hauria en aquell indret, des de, possiblement, a l'entorn dels anys 40 aC, s'hauria anat amortitzant cap el 15 aC; no obstant això, no sabem si aquesta activitat prosseguiria en un altre indret o espai de la mateixa vil·la³. Entre el 15 aC i el canvi d'era va tenir lloc la transformació arquitectònica de la vil·la, moment històric que ve a coincidir amb l'adequació de la Via Augusta al seu pas pel Maresme i com aquesta s'ha demostrat que passava a 500 metres al nord de Torre Llauder⁴. Recordem així mateix com a l'any 1954, al terme municipal de Vilassar de Mar, fou descobert un dels mil·lars d'aquesta via. No sabem fins a quin punt aquestes transformacions de la vil·la podrien indicar o ser un reflex d'un canvi de propietat, o potser vindrien donades com a conseqüència d'un canvi o millora de l'activitat econòmica, sobretot del cultiu de la vinya i del comerç del vi.

El moment cronològic en el qual les xifres de material comencen a augmentar significativament el podem situar vers mitjan del segle I dC. És el moment que estan arribant en quantitats destacables les sigil·lades sudgàl·liques, poc temps després ho faran les produccions de *sigillata* hispànica i, a finals del segle I dC arribaran les

³ Recordem que, a l'àrea de la Pollancreda, es coneix que hi restes romanes, però, a manca d'una excavació extensiva, es desconeix el que pròpiament s'hi pot trobar.

⁴ Per l'antic Camí del Mig.

primeres sigil·lades africanes “A”. El darrer quart del segle I dC possiblement va ser el moment de màxima diversitat i concentració de materials. Malgrat això, pràcticament no ha estat possible la constatació d’aquest fet amb la presència palpable d’uns estrats arqueològics clars, d’aquí la importància de veure les dades que ens pot oferir la visió de conjunt de la terra *sigillata* de Torre Llauder. També és el moment en que podem datar el grafit de “(L.) Herennius”, escrit en un fons d’hispanica, i per tant suposar motivadament que la vil·la, aleshores, estaria dins l’òrbita del prou conegut fabricant de *tegulae* L. Herennius Optatus.

A principis del segle II dC seguiria la mateixa tendència d’arribada de productes que hem vist de finals del segle I dC. No obstant, s’observa que va baixant el percentatge de ceràmiques del sud de la Gàl·lia (sobretot taller de La Graufesenque). També és el moment al qual corresponen les produccions de *sigillata* tardoitàlica trobada a Torre Llauder. Durant aquest segle podem suposar, per la presència del pedestal dedicat a C. Marius Aemilianus, que la vil·la hauria estat propietat d’ell i de la seva nissaga. Hom creu que entre el segon quart i meitats del segle II dC va minvant l’arribada de produccions de *sigillata* hispànica de la Rioja i altres tallers peninsulars (cas del taller de “les palmetes”, entre altres). Paulatinament la *sigillata* africana, A-1, va anar evolucionant cap a l’africana A-2 com a vaixella fina que va esdevenir predominant. Dintre d’aquesta segona meitat del segle II es poden datar les peces que s’han trobat corresponents al taller d’Abella⁵ i que, molt probablement, arribarien com a conseqüència del comerç amb l’interior del país.

En el segle III dC i més concretament el primer terç, molt possiblement hauria tingut lloc un canvi de propietat de la vil·la, el qual possiblement caldria englobar en un fenomen més general de

concentració de la propietat i que tindria el seu reflex en les luxoses reformes de les vil·les més riques. En les reformes realitzades a la vil·la romana de Torre Llauder en aquest període històric, s’observa com els treballs consistiren, entre altres, en un recreixement i anivellació dels paviments per a la instal·lació dels mosaics⁶ al seu damunt, fet que propicià que al dessota dels paviments musivaris s’exhumesin uns estrats que ens informen de la diferent tipologia de materials d’aquell moment (facies mobiliar) i amb una cronologia força precisa. Pels testimonis trobats, hem vist com aquestes reformes tingueren lloc especialment en la pars urbana de la vil·la a l’època severiana.

Bibliografia

CLARIANA, J.F. (2015) *La Terra Sigillata alt imperial de la vil·la romana de Torre Llauder. Model de consum d’una comunitat privilegiada*. Tesis doctoral dirigida per M. Prevosti i R. Jàrraga. Tarragona: ICAC-URV
<http://hdl.handle.net/10803/398705>

GARCIA, J.; PUERTA, C. (2012). *Vil·la romana de Torre Llauder, de re rustica iluronensium*. Mataró.

GOROSTIDI, D.; CLARIANA, J.F. (2017). «Un grafito de L. Herennius procedente de Torre Llauder (Mataró, Barcelona)». *Boletín Ex Officina Hispana*, 8. Madrid, marzo, p. 49 – 53.

PREVOSTI, M. (1981). *Cronologia i poblament a l’àrea rural d’Iluro*. Mataró.

PREVOSTI, M.; CLARIANA, J.F. (1988,

⁵ Situat prop de Solsona.

⁶ En els quals hauria treballat el mateix taller musivari que a les termes de can Xammar (Mataró), la qual cosa ens indicaria les moltes possibilitats que hi haurien que, l’evergeta, fos a la vegada propietari de Torre Llauder. El fet que can Xammar, en la documentació antiga, es coneixia com Manso Natalis i que un fragment d’una inscripció dels Natalis prové d’allà, són pistes que apunten cap aquesta direcció.

r. 1994). *Torre Llauder. Mataró. Villa romana*. Barcelona.

RIBAS, M. (1966). «La villa romana de la Torre Llauder de Mataró». *Excavaciones Arqueológicas en España*, 47. Madrid.

RIBAS, M. (1972). «La villa romana de la Torre Llauder de Mataró». *Noticiario Arqueológico Hispánico*, Arqueología, 1. Madrid, p. 117 - 180.

